

فصل ششم

مدل تحلیل مفهومی

امام حسین علیہ السلام
الگوی اعتدال

مدل تحلیل مفهومی:

روش تحلیل مفهومی یکی از روش های مؤثر در تعمیق، تنظیم و توسعه محتوای سخنرانی به شمار می رود. در این روش، سخنران پیرامون هر موضوعی که تصمیم به ایراد سخن گرفته است؛ باید به طور مشخص حول سه محور خاص به تحقیقات بپردازد؛ که نتیجه ی آن حصول اطلاعات جامعی پیرامون آن موضوع خواهد بود. بعد از تعیین موضوع سخن از طرف سخنران ابتدا باید حول محور چیستی آن موضوع و سپس چرایی و در نهایت چگونگی موضوع، به تحقیق و پژوهش بپردازد.

عنوان: امام حسین ﷺ الگوی اعتدال

اهمیت طرح بحث:

اعتدال یکی از مهم ترین عوامل ایجاد توازن در جامعه است. اگر اعتدال نباشد جامعه دچار بیماری می شود یا به ورطه افراط می افتد یا به تفریط مبتلا می شود.

یکی از نقش های مهم امام در جامعه ولایی ایجاد توازن و اعتدال

است. اینکه کسی به جای تلاش و کار به عبادت نپردازد و اینکه کسی به جای عبادت به غفلت بگذراند. اگر افرادی حتی در جایگاه و لباس دین، مردم را دعوت به افراط در عزاداری و انحراف افکار از اولویت‌های امروز امت اسلامی می‌کنند یا عده‌ای افراطی و تکفیری مردم بی‌گناه را به مسلخ خون می‌برند، همه و همه نشأت گرفته از عدم درک مسئله اعتدال و نقش امام و ولی جامعه در ایجاد آن است. می‌خواهیم در این طرح بحث به این موضوع مهم بپردازیم.

چیستی اعتدال و افراط و تفریط:

عدل یعنی هر چیز در جای خود قرار گیرد و اعتدال یعنی جاری کردن و پیاده‌سازی عدل؛ برداشت غلط از اعتدال مخلوط کردن حق و باطل، ایمان و کفر، دوست و دشمن است.

بر این اساس سؤالات زیر دقیق نیست: آیا اسلام با زدن موافق است؟ آیا با قتل موافق است؟ با جنگ موافق است؟

چرا که اعتدال با تعریفی که گذشت، اقتضا دارد پاسخ سؤالات فوق را به تناسب شرایط بدهد. ضرب و قتل بی‌گناه و جنگ افروزی با هدف سلطه‌گری و کشورگشایی مذموم است و در مقابل قتل بر اساس حکمت و مصلحت مثل قصاص و جهاد با هدف دفاع و رفع موانع توحید و معنویت و دشمنی با دشمنان اسلام و کیان اسلامی عین اعتدال است.

تعریف افراط و تفریط:

به مثال‌های زیر توجه کنید:

- بعضی آن‌چنان غرق عبادت‌اند که از معاش خانواده خود نیز

غافل می شوند و در مقابل بعضی می گویند عبادت به جز خدمت خلق نیست!

- بعضی اسلام را دین گریه معرفی می کنند و بعضی می گویند اصلاً نیازی به گریه نیست و اسلام کلا دین خنده است!

- بعضی از جنبه‌ی امر به مبارزه و جهاد در دین غفلت می کنند و می گویند اصلاً دشمن نداریم با همه بگوییم و بخندیم (اسلام رحمانی) بعضی مانند تکفیری ها به جز خود همه را جهنمی می دانند.

- برخی در تصمیمات و مدیریت زندگی عقل را تعطیل می کنند و می گویند هر چه صریح روایت گفته، اگرچه آن کلام متناسب با شرایط خاص بوده است و در مقابل عده‌ای آیات و روایات را کنار می گذارند و می گویند هر چه عقل بگوید!

- اروپایی ها شهوت رانی را در همه زندگیشان آزاد می دانند و عده‌ای حتی برای استفاده از لذت های حلال مشکل دارند.

برای اینکه بفهمیم هر عمل دینی جایگاهش کجاست، باید معرفت و بصیرت دینی داشته باشیم تا بتوانیم خط اعتدال را رعایت کنیم.

چرایی اعتدال:

در این قسمت می خواهیم دلیل اهمیت اعتدال را با استفاده از دلایل عقلی، نقلی و عرف و تجربه عرض کنیم.

الف) دلیل عقلی:

اعتدال امری است بدیهی؛ همه ما به کاریکاتور می خندیم چون

کاریکاتور اجزای خود را یا بزرگ‌تر و یا کوچک‌تر نشان می‌دهد. هیچ عاقلی از بی‌نظمی و به‌هم‌ریختگی خوشش نمی‌آید.

ب) دلیل نقلی:

«قال امیر المؤمنین علی علیه السلام: لَا [يُرَى الْجَاهِلُ] تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطًا أَوْ مُفْرِطًا؛^۱

دیده نمی‌شود نادان، مگر آنکه تندرو است (از حد و اندازه خود می‌گذرد) یا کند رو (بحد و اندازه خود نمی‌رسد).»

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در مورد کسانی که ازدواج را رها کرده و به دنبال زندگی انفرادی بودند، چنین اظهار نظر می‌فرمایند:

«رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ نَهَى عَنِ التَّرْهَبِ قَالَ لَا زُهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ تَزَوَّجُوا فَإِنِّي مُكَاثِّرُكُمْ الْأُمَمَ؛^۲

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم از دوری از مردم نهی کردند و فرمودند: در اسلام فرار کردن از مردم وجود ندارد، ازدواج کنید؛ همانا من به خاطر شما به امت‌های دیگر مباحثات می‌ورزم.»

قرآن کریم می‌فرماید: «كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ؛^۳ بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید، خداوند مسرفان را دوست ندارد.»

ج) دلیل عرفی و تجربی:

به عنوان مثال:

اگر کسی به بچه ده‌ساله‌اش کباب می‌دهد، به بچه دوماهه‌اش کباب نمی‌دهد و کسی هم به این مادر ظالم و اهل تبعیض

نمی‌گوید. پس اعتدال تقسیم به صورت مساوی نیست و قرار دادن هر چیز در مکان خاص خودش است و مردم این مسئله را در زندگی‌شان به فراوانی استفاده می‌کنند.

چگونگی:

هیچ راهی برای رسیدن به اعتدال وجود ندارد مگر:

الف) معرفت:

هر اندازه ما نسبت به مکان حقیقی و میزان و اندازه هر چیز، با استفاده از آیات و روایات آگاه‌تر باشیم، بهتر می‌توانیم از ثمرات اعتدال استفاده کنیم. هر کس در این زمینه جاهل باشد، قطعاً خسارت خواهد دید.

قَالَ ﷺ لَا [يُزِي الْجَاهِلُ] تَزِي الْجَاهِلُ إِلَّا مُفْرِطًا أَوْ مُفْرِطًا؛^۲
 دیده نمی‌شود نادان مگر آنکه تندرو است (از حد و اندازه خود می‌گذرد) یا کندرو (بحد و اندازه خود نمی‌رسد).

ب) بندگی و یاد خدا

خدا در قرآن بندگی را اعتدال و غفلت و عصیان را خروج از اعتدال معرفی می‌کند:

«وَلَا تُطِيعُ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا؛»
 و از کسانی که قلبشان را از یاد خود غافل ساختیم اطاعت مکن! همان‌ها که از هوای نفس پیروی کردند و کارهایشان افراطی است.»

ج) ولایت مداری

ولی خداست که از نظر فهم و بصیرت در اعلی درجه بندگی و

ارتباط با معبود است و اوست کہ می تواند راہ صحیح و اعتدال را بہ ما بیاموزد. اگر در ہمہ شئون زندگی بہ رہبری معصومین: اقتدا کنیم ہیچ گاہ راہ را گم نخواہیم کرد. « أَنْتُمْ نُورُ الْأَخْيَارِ وَ هِدَاةُ الْأَبْرَارِ » امام ہادی علیہ السلام در زیارت جامعہ کبیرہ چنین خودشان را بہ ما معرفی می کنند؛ لذا می گوییم: شما نور ہدایت برای بندگان برگزیدہ و ہدایت برای ابرار و نیکان ہستید.»

خلاصہ:

چیستی اعتدال:

اعتدال از عدل گرفته شدہ و معنایش قرار دادن ہر چیز جای خود است.

جرائی اعتدال:

با استفادہ از دلایل عقلی، نقلی و عرفی - تجربی توضیح دادیم کہ چرا بہ اعتدال نیاز داریم.

چگونگی اعتدال:

با اشارہ بہ برخی از راہکارہای اعمال اعتدال در زندگی مانند معرفت، بندگی و یاد خدا و ولایت مداری بہ چگونگی اعتدال اشارہ شد.

۱. نہج البلاغہ (للصباحی صالح) / ۴۷۹ / [۶۸] ۷۰ ... ص ۴۷۹.

۲. دعائم الإسلام، ج ۲، ص ۱۹۳.

۳. الأعراف، ۳۱.

۴. نہج البلاغہ (للصباحی صالح) / ۴۷۹ / [۶۸] ۷۰ ... ص ۴۷۹.

۵. کہف، ۲۸.

۶. من لا یحضرہ الفقیہ / ۲ / ۶۱۵ / زیارۃ جامعۃ لجميع الأئمۃ علیہم السلام ... ص ۶۰۹.